

**CATHERINE
MAVRIKAKIS**

NEBO NAD BAY CITYJEM

LEYKAM
international

Catherine Mavrikakis
NEBO NAD BAY CITYJEM

LEYKAM international

NAKLADNIK
Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA
Jürgen Ehgartner

UREDNIKA
Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S FRANCUSKOGA
Mirna Sindičić Sabljó

LEKTURA I KOREKTURA
Neli Mindoljević

© Leykam international d.o.o., Zagreb 2025.

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati, fotokopirati
ni na bilo koji drugi način reproducirati bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala / Original title:
LE CIEL DE BAY CITY by Catherine Mavrikakis.

Original publisher: © Éditions Héliotrope, 2008.

„This edition is published by arrangement with Éditions Héliotrope,
in conjunction with its duly appointed agent Books And More Agency #BAM,
Paris, France. All rights reserved.“

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

Canada Council
for the Arts

Conseil des arts
du Canada

We acknowledge the support of the Canada Council for the Arts for this translation.
Nous remercions le Conseil des Arts du Canada du soutien accordé à notre
programme de publication.

ISBN 978-953-340-209-3

CIP zapis je dostupan u računalnome katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001266057.

ILUSTRACIJA NA NASLOVNICI
© Sindre Fs (Pexels)

FOTOGRAFIJA AUTORICE
© Charlie Marois

GRAFIČKO OBLIKOVANJE
Tvrтко Gregurić

TISKARA
Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u svibnju 2025.

CATHERINE MAVRIKAKIS

NEBO NAD
BAY CITYJEM

roman

S francuskoga prevela
Mirna Sindičić Sabljo

Zagreb, 2025.

SADRŽAJ

ŠEZDESETE I SEDAMDESETE GODINE	9
NEDJELJA 1. SRPNJA 1979.	47
2. SRPNJA 1979.	91
3. SRPNJA 1979.	139
4. SRPNJA 1979. DAN NEOVISNOSTI	175
OD 5. SRPNJA 1979. DO 1. SIJEČNJA 1980.	209
O PREVODITELJICI.....	234
O AUTORICI.....	235

Tebi, kojemu Amerika pripada
I tebi također, mojem cvijetu ovoga kontinenta

ŠEZDESETE I SEDAMDESETE GODINE

Iz Bay Cityja sjećam se nelagodne boje sljeza. Boje žalostivih sunaca koja zalaze iznad istovjetnih, u nizu poređanih, modularnih obiteljskih prizemnica s limenim krovovima, ukrašenih smiješno niskim, dan prije posadenim, stabalcima. Sjećam se prljave sljezove boje koja se satima razvlačila. Sljezove boje u dobrostivoj agoniji zbog jednoličnih sudbina nevelikih obitelji. Od pet sati popodne, kad automobili počinju pristizati na svoja mjesta na prilazima garaži, u kuhinjama je užurbano. Televizori vrište, a mikrovalne pećnice pršte od veselja. Roštilji su u deliriju, skejtbordi se napinju do krajnjih granica i šire svoje kotače zlobno udarajući u bicikle i košarkaške lopte odbačene uza zid, a u uličicama odzvanja dosada cijeloga kontinenta.

Čim se u Bay Cityju primakne svršetak dana, u mahnitom se ritmu dočekuje večer i počinju pripreme za

počinak lišen snova. U Bay Cityju moje su noćne more plavkaste boje, a bol i dalje nije imenovana.

Čak i ne znam ima li u ovome malom gradiću u Michiganu, u kojem sam provela prvih osamnaest godina života i sva beskonačna adolescentska ljeta, neki zaljev. Čak i ne znam ima li šetnicu uz obalu, stazu po kojoj će se američke obitelji nedjeljom popodne šetati ili rastrčavati velikog žutog labradora Sparkyja nakon što Oldsmobile s četvorim vratima ostave na parkiralištu pored obale. Ne znam nalikuje li zima na jezeru Huron na neko ledeno, primitivno i zaboravljeno doba i je li opasno uputiti se prema ljubičastoj, zaleđenoj vodi, dok oluje na zapadu metu Prerije i iz njih donose poput očaja velike pahulje snijega. Ne znam salijeće li duh Prvih naroda još uvijek neku divlju obalu i označava li riječ Pontiac išta osim marke automobila.

Ne poznajem dobro Bay City. Znam samo da je K-Mart na jednom kraju ulice Veronica Lane, tetina kuća na drugom i da je u daljini autocesta, to golemo more po kojem nedjeljom ujutro užurbano plovimo obaviti kupnju u *Mallu* u Saginawu. I nebo, to žalosno nebo sljezove boje na kojem se ne odražava nikakva sudbina.

Veronica Lane br. 4122. Na toj sam adresi stanovala. Ulica Veronica Lane ne nosi ime povijesne osobe, ona je ulica budućnosti. Često si ponavljam: „Da, to je ispravna adresa, Veronica Lane br. 4122, Bay City, Michigan, United States of America.” Tu sam živjela. Upravo tako. No u to ne uspijevam uvjeriti ni samu sebe. Tetak i teta tu su modularnu limenu prizemnicu plave boje, iznad čijega krova sunce navečer izdiše, kupili 1960. godine. Babette je u to vrijeme nosila mojeg bratića. Victor će

se roditi nekoliko tjedana nakon mene jer su se mama i njezina sestra dogovorile da će zatrudnjeti i na svijet u isto vrijeme donijeti posve nove male Amerikance koji će im pomoći da zaborave na gnjev i bijes zaraćene Europe. Kuća je proizvedena u jednoj tvornici u Flintu. Jednoga ju je dana ogromni kamion dostavio na dno Veronica Lane. Na ulicu su istovarili nimalo elegantnu konstrukciju sastavljenu od limenih ploča. Kamion se potom vratio u Flint, kako bi preuzeo novi teret i napućio druge američke ulice. U to se vrijeme većina kuća proizvodila u našoj blizini, baš kao i milijuni automobila, u tvornici General Motorsa u Flintu ili tvornici Ford u Dearbornu. Iz tvorničkih je dimnjaka sukljao hladan, pomalo gnusan dim, zbog kojeg je nebo nad Michiganom u ljetnim večerima i zimskim popodnevim bilo sljezove boje. Naša je kuća, dakle, istovarena na dnu ulice Veronica Lane u proljeće 1960. godine. Ubrzo je pored nje zasađeno nekoliko sitnih, kržljavih stabalaca. Ona bi s vremenom prizemnici trebala dati prirodniji, udobniji, plemenitiji izgled. Našoj su limenoj modularnoj kući humaniji izgled trebali dati i grmovi ruža koje je moja teta posadila kako bi sakrila vanjske dijelove bučnih klimatizacijskih uređaja koji su zagrađivali prozore. Još uvijek se sjećam toga plavog fibroma na dnu ulice Veronica Lane, toga limenog zdanja koje je pomalo nalikovalo bunkeru. Bio je to naš dom. Ta je kuća više nalikovala ostacima apokalipse nego zalogu bolje budućnosti. S vremenom će se i druge izrasline od bijelog metala proširiti po našoj ulici. Udomaćenost se proširila posvuda oko nas, poput zaraze virusom udobnosti.

Bratić i ja rađamo se 1961. godine. Na svijet dolazim

ljeti, za omare, dok su mama, teta i tetak iskapali podrum ispod kuće, poslije ćemo ga nazvati *basement*. Ondje za lošeg vremena s bratićem glumim kauboje i Indijance, a potom igram stolni tenis. U podrumu tetak slika platna živih, vrištećih boja koje ga podsjećaju na „život u primitivnoj zemlji iz koje potječe”, kako teta i mama podrugljivo kažu. Odrastamo u tome mračnom podrumu ispod kuće i kao posve mala djeca zabavljamo se plašeći jedni druge, dok perilica rublja započinje još jedan bučan ciklus, a sušilica rublja naše majice, plahte i ručnike tjera na premete i piruete. U *basementu* uvijek zaudara na plijesan. Taj se miris ne može suzbiti. Čak mi miris boje na tetkovim platnima ne uspijeva prikriti vonj plijesni koji prožima cijelu kuću i koji nas guši čim se počnemo spuštati niz drvene stube. Posebice bih ljeti osjećala mučninu zbog tog vonja koji je moja teta pokušavala ukloniti raspršivačem Glad s mirisom proljeća, zbog kojeg su bratiću i meni, astmatičnoj i tužnoj djeci, žarila pluća. Radovi u *basementu* dovršeni su u prosincu 1961. godine. Netom prije vratila sam se iz bolnice u Chicagu. Ondje provodim prve mjesece svojega života. Zbog respiratornih sam problema odmah po rođenju napustila Bay City i rodni Detroit. Moram se liječiti u specijalnoj bolnici u Chicagu. Mama me ne posjećuje i ne želi doći po mene. Ta je zadaća povjerena tetku. Za volanom Chevroleta put od Bay Cityja do Chicaga i natrag prelazi za dvanaest sati. Ukućani su za to vrijeme zauzeti radovima u *basementu*. Bratić je upravo stigao na svijet. Nitko se nema vremena skrbiti za dijete koje od trenutka svog dolaska na svijet izaziva samo nevolje. Šanse za preživljavanje su mi slabe. Zbog komplikacija tijekom poroda, koje su uzrokovale

asfiksiju, predviđaju mi blagu retardaciju. Mama mi tijekom cijelog djetinjstva ponavlja da se od poroda nisam nikada potpuno oporavila: dovoljno je pogledati me. Dok promatra moje postojanje nerijetko zaplače u naručju svoje sestre Babette, ponavljajući da bi radije imala još jednu mrtvu i pokopanu kćer, kao pri porodu preminulu Angèle, koju je ništavilo progutalo čim je stigla na ovaj svijet, nego tupavo derište poput mene. Godine moga ranog djetinjstva protječu u neprestanom žalovanju isprekidanom mojim gluparijama, sramoćenjima i tjednim obiteljskim posjetima groblju u Bay Cityju gdje plaćemo nad grobom moje starije sestre.

Sjećam se djetinjstva ispunjena alergijama, bronhitisom, gušenjem, nedostatkom zraka, boravcima u bolnici tijekom kojih predviđaju da ću umrijeti, da ću se konačno vratiti onamo odakle sam došla. Za mene kažu da sam plavkaste boje, ponekad poprimim blijedo ljubičastu ili ljubičastu nijansu. Iste sam boje kao i nebo nad Michiganom. Ja sam zimzelen, cvijet iz tvorničkog dima. Tu je i mržnja koju mama osjeća prema meni, tetina opsjednutost čistoćom, tetkova nježnost, tužan je zato što ima sina i ponekad me u suzama grli, a teta mi zamjera zato što me njezin suprug voli. Tu su i veliki sivi automobili, sukobi s bratićem, snježne oluje u kojima moje sitno, mršavo tijelo oživi, bolesti svih vrsta, vrućice, kašalj, izrasline, šaputanja oko mog uzglavlja, užasne priče o Drugome svjetskom ratu, dječja skrovišta, klanci, jarci iza kuće u kojima se ljeti skrivam kako bih satima promatrala pusto nebo sljezove boje nad Bay Cityjem, te najvažnije od svega, televizija koja mi uvijek donosi utjehu.

Cijelo ljeto i zimu 1965. godine skrivam se u kućici na vrhu bora iza naše kuće. Iz nje moj pogled daleko dopire. Sve do autoceste koja prolazi dvije milje od kuće. Sve do K-Marta, bolnice i *high schoola*. Igram se s pahuljama koje ove zime obilno padaju ili se zakapam u blago ljubičastu bjelinu snijega koji se nakupio u vrtu. Na proljeće razgovaram s grmovima ruža, nježno udišem miris cvijeća, ignorirajući buku klimatizacijskih uređaja. Na ljuljački provodim sate pokušavajući stopalima dohvatiti nebo ili se neumorno uspinjem i spuštam niz crveni tobogan. Josée, tetkina kuja, dugodlaki haski, pridruži mi se u igri. Zarivam glavu u njezino plavkasto krzno: tako lijepo miriše! Josée ne smije ulaziti u kuću. Život provodi u psećoj kućici ili sa mnom. Jedne noći nestajem. Traže me posvuda. Jesen je. Dozivaju me, viču, uzbune cijelu četvrt, policiju. Ja sam u psećoj kućici, u majčinskom, psećem mirisu. Šutim. Pronađu me tek ujutro. Mama me istuče. Udare kuju. Teta plače, moli. Tetak odlazi na posao. Bratić je zbog divljenja ostao bez riječi. Kažnjena sam. Mjesec dana ne smijem gledati televizijski program. No, vrlo mi brzo, jer ne znaju što bi sa mnom, ponovno dopuštaju gledati omiljene emisije. Te zime Josée umire zbog dekalifikacije kostiju. Život je provela na studeni ili na vrućini, privezana lancem u vrtu. Tetina kuća i dalje je čista. Cindy zamjenjuje Josée. Novoj se kuji ne obraćam.

Godine 1966. idem na operaciju krajnika. Danima pljujem krv. Kopnim. Umirem. A potom se počnem oporavljati. Jednog se jutra probudim i smrt ostavim za sobom. Osuđena sam na život. Na postojanje. Na ono što je preda mnom. Nikad neće postojati ništa drugo osim tog neba sljezove boje nad Bay Cityjem i suza koje naučim više ne

prolijevati.

Kupaonica je jedino mjesto u kući koje volim. U njoj često tražim utočište. Ručnici mirišu na deterdžent, na sapun i na slatkoću života koju nikada neću razumjeti, koja će mi zauvijek ostati neuhvatljiva. Ormarići su natrpani tetinom i maminom dekorativnom kozmetikom koja nudi obećanja i efemerne radosti. Otvaram svaku bočicu, udišem mirise. Bočice su raznobojne, zrcala zamagljena, tabure nakićen, a mjehurići moje kupke blijedo ljubičasti i lagani. U kadi sve sjaji, sve svijetli. Ondje provodim ekstatične trenutke dok moja teta lupa po vratima, naređuje mi da izidem i naziva me kradljivicom.

U školu krećem 1967. godine, bratić i ja pohađamo isti razred. Na njegovu štetu. Nisam genijalka, no pri međusobnim usporedbama nikad on ne dobiva prednost. Usidjelica s punđom, uvijek u odjeći crne i sive boje, podrijetlom iz Nove Engleske, pokušava nas naučiti osnovama čitanja i pisanja. Claricia McDonald ne primjećuje da su mlitava tijela učenika njezina razreda već prožeta otrovom šezdesetih godina. Ne razumije da smo opijeni obećanjima bolje budućnosti, isparinama automobila, ispušnim plinovima iz tvornica i dimom cigareta koje naši roditelji puše cijeloga dana i koje i mi već potajice konzumiramo, iza kuće ili u prikolici koja pripada ocu našeg prijatelja Dona. Miss McDonald nije svjesna da se s djecom poput nas ništa ne može učiniti. Preostaje samo čekati da... naš naraštaj poništi sam sebe, da poćini samoubojstvo, umre od side, crkne od raka, automobilske nesreće ili srčanog udara uzrokovana masnoćom natopljenim glupim životima. Miss McDonald umire 1975. godine, obezglavljena u svojem automobilu.

Jedne nedjelje, pijana mlađarija bez vozačke dozvole sjeda za volan i vozi iznimno brzo. U smrt odvođe desetak osoba na *interstate 75* koja na putu prema Floridi, prema kraju svijeta, prolazi iza tetine kuće. Često se šećem uzduž *interstate 75*. Autostopiram u nadi da će me netko ukrcati, oteti, spasiti od mediokritetskog života i da ću dospjeti negdje drugdje, daleko, daleko od Bay Cityja. No pokupe me idioti koji me vrata kući ili me pipkaju prije nego što me iskrcaju ispred K-Marta ili na *rest area* između Bay Cityja i Saginawa, odakle telefoniram kući. Miss McDonald umire prije nego što shvati da ne treba ništa očekivati od američke mladeži pedesetih i šezdesetih godina, dobre isključivo za proizvodnju predsjednika Sjedinjenih Američkih Država koje voze na automobilima, *blow job*, laž, sigurnost ili rat.

Godine 1968. prizemnica dobiva prvu dogradnju: *TV room*. U prostoriji dominira veliki kauč od umjetne kože zelene boje, perivi najlonski tepih Dupont, fotografija generala de Gaullea i ogromni televizor u boji upaljen cijeloga dana i noći, po kojemu soba i nosi ime. Naše se pozadine i ljeti i zimi lijepe za kauč od umjetne kože. Pakleni je to stroj zbog kojeg se naše stražnjice i bedra znoje tristo šezdeset i pet dana godišnje. Moja se teta ponekad šali govoreći da će ga prodati kao aparat za borbu protiv celulita. Iako klimatizacijski uređaji u svakoj prostoriji tetkove i tetine kuće osiguravaju umjetnu i uvjetima prilagođenu svježinu, nema pomoći. Zbog zelenog kauča od umjetne kože naše su stražnjice i gaćice orošene. Nakon deset minuta gledanja televizijskog programa sva je naša odjeća vlažna, a kad zaboravim staviti nešto između mojih bedara i umjetne kože kauča čim ustanem

čujem lagan, tupi zvuk. Prilikom odvajanja od kauča površinski me sloj kože zapeče, zato se krajem večeri bojim pomaknuti s kauča, svjesna da ću se izložiti bolu. Bez obzira na to ustajem li brzo ili sporo, bedra se uvijek užare i na njima ostane trag ljubičaste boje. Ne znam je li to razlog, ta potreba za mazohističkim užitkom, zašto moja teta sate provodi na kauču. Navečer se na toj sintetičkoj počivaljci ispruži u blago nepriličnim pozama. U glavu joj udara uz obrok spareno crno vino. Tada zamoli svojeg sina, mog bratića, ili mene, da joj masiramo nožne prste i pritom najsitniji prst držimo odvojenim od ostalih, u zraku. Tvrdi da je masaža i golicanje nožnih prstiju opušta, pomaže joj da zaboravi na užasne dane. Nerijetko meni pripadne zadaća Babette osigurati dnevnu dozu užitka. To veselje bratić svojoj majci vrlo brzo uskraćuje, a njezin se suprug nema pravo približiti stopalima i doticati ih. „Ne zna on to raditi.” Moram priznati: samo sam ja za tu zadaću nadarena. Ja, idiotkinja koja je moć izlječenja tijela i duše dobila prilikom neuspješna rođenja, ja imam moć brisati patnju. Moja je teta iznimno pobožna. Ona, kao i moja mama, pripadnost židovskom narodu prešućuje. O toj temi nikada ne razgovaramo. Babette se udala za istinskog katolika, mog tetka Brazilca, „crnju”, kaže moja mama. Babette je na taj način odlučila izbrisati svaki trag „židovstva” u sebi, kako to mama objašnjava, dodajući da je vjera uzrok najgorih stvari. Teta ne može odoljeti a da u mojim postnatalnim respiratornim problemima ne prepozna znak izabranosti, znak rase koju ne želi imenovati. Moja mama, privržena francuskim republikanskim vrijednostima i prosvjetiteljskim idejama, smatra da su to besmislice. „Ova je djevojčica lišena

milosti. Ona je jednostavno zaostala, priprosta, a ti nas svojom vjerskom zatucanošću gnjaviš, iako si vidjela gdje nas je to zamalo odvelo.” Ali navečer moja teta, uzdišući od sreće na kauču od umjetne zelene kože, držeći mali nožni prst u zraku, vjeruje da će moju mamu uvjeriti da Božja volja nije razborita i da od katoličkih molitvi koje me sili recitirati ima koristi: „Znaš, samo me ona može izliječiti i pomoći mi da na sve zaboravim. Uostalom, Denise, što misliš odakle joj to? Kad bi osjećala isto što i ja, znala bi da sam u pravu. Vidjet ćeš, jednoga ćeš dana shvatiti da je tvoja kći dar s neba.” Moja mama sliježe ramenima, promrsi nešto kroza zube i na kauču od umjetne zelene kože odmakne se od svoje sestre te bedrima izazove pucketanje skaja.

Godine 1969. moja *babysitterica* Louise Cooper, kći naših susjeda, umire u osamnaestoj godini od raka kostiju, nedugo nakon zaruka s plavokosim dečkom iz Grand Rapidsa. Louisin se život ugasio na Veliki petak. Dobro se toga sjećam. Očaja njezinih roditelja. Njezina oca koji posrćući prelazi naš *driveway*. Dolazi nas obavijestiti o kćerinoj mucu i kraju. Izgovara nekoliko riječi brišući čelo. U našem vrtu još uvijek ima snijega i nebo boje sljeza želi nam podariti posljednju ovogodišnju snježnu oluju. Tetak i teta pozivaju oca obitelji Cooper da uđe. Odbija. Čeka ga previše posla: sprovod, osiguranje, žalovanje, a za sve to treba vremena. Pas Jim, ogromni njemački ovčar, satima cvili, zavija na smrt, privezan o uže za sušenje rublja u susjednom vrtu, na koji gleda prozor moje sobe. Nakon Louisina sprovoda na istom onom groblju na kojem počiva moja sestra pretvorena u anđela, utvara, mrtvorodena i blagoslovljena sestra, gospodin

Cooper, nakon neuspješnih pokušaja pripitomljavanja, ubija Jima. Više ne može podnijeti psa koji zavija cijele noći. Grabi pušku za lov i usmrti ogromnu zvijer u vrtu. Treba mu nekoliko dana da se riješi trupla koje truli pod prozorom moje sobe. Srećom je još uvijek hladno. Ne osjeća se miris psećeg leša. Obitelj Cooper vjeruje da će sada, kad Jim više ne cvili, moći konačno usnuti.

Noću je u mojoj sobi jako svijetlo. Vanjsko je svjetlo neprestano upaljeno kako bi odvratio glodavce, lopove, a potom i moje prijatelje protuhe, od približavanja modularnoj kući. Na komodi pored moga malog kreveta uzdiže se neka vrsta oltara. Na njemu se nalazi portret Isusa Krista koji me plaši, statua svetog Ante Padovanskog, statua svetog Jude, zaštitnika izgubljenih slučajeva i bočica u obliku Djevice Marije s blagoslovljenom vodom koju je teta donijela iz Lourdesa. Moram nizati devetnicu za devetnicom te svake večeri, pod tetinim nadzorom, izgovarati molitvu kojoj nema kraja. Za to vrijeme mama iz kuhinje dovikuje da je to besmisleno, da meni nema spasa i da, u svakom slučaju, Bog ne postoji. Mi to znamo. Židove nije spasio. Svake večeri ponavljam: „Slavni apostole sveti Juda, moli za mene nesretnicu. Priskoči mi u pomoć i olakšaj moju nevolju. Pribavi mi milost Gospodina Boga tijekom mojih nevolja i učini da budem pametnija i bolja kako bi teta i mama zbog mog postojanja manje patile. Učini da budem među izabranima i steknem vječno spasenje. Obećavam Vam, sveti Judo, da ću se zauvijek sjećati velike počasti koju ste mi udijelili. Zauvijek ću Vas štovati kao svog pokrovitelja i zaštitnika. U znak zahvalnosti, napraviti ću sve što je u mojoj moći kako bi se osnažio Vaš kult i da Vas se slavi

kao svetca zaštitnika izgubljenih slučajeva. Amen.” Teta me zadovoljno polegne u krevet i prepušta strahovima koji vrebaju.

Znam da Bog nije dobar... Tako piše u jednoj od knjiga koje mama skriva u svojoj sobi. Bog bi me, dakle, iz zlobe mogao doći posjetiti. Cijele noći u mene zuri portret Isusa Krista postavljen pored uzglavlja. Čim otvorim oči ugledam Isusa i istoga trena osjetim strah zbog njegova dolaska. I Djevice Marije, koja se već ukazala djevojčicama u prljavoj pećini u Lourdesu. Gledajući Isusa izravno u oči kažem mu da Bay City nije mjesto gdje bi se trebao ukazivati. Molim sve svetce, Boga i Djevicu Mariju da me ostave na miru. Ne zaslužujem ništa, pogotovo ne od njih. Židovka sam, lažna Židovka čiji je identitet još uvijek skriven, Židovka odvojena od same sebe kojoj katoličanstvo služi poput proteze; obično sam preplašeno dijete.

Tijekom ljeta 1970. godine cijela se obitelj strahujući od oluje svakog dana skriva u podrumu. Svakoga je ljeta tako, počevši od lipnja. No te 1970. godine vrijeme je posebice olujno. Teta je saznala da je 8. lipnja 1953. godine oluja pete kategorije pogodila samo središte Bay Cityja. Zapusi vjetra dosežali su brzinu od tri stotine milja na sat. Sto i šesnaest ljudi u okolici našega maloga grada je stradalo, a osamsto četrdeset i četvero ih je ozlijeđeno. Teta se u Bay City doselila krajem 1959. godine pa je propustila taj događaj koji joj je kolegica prepričala uz mnoštvo detalja. To je dovoljno da teta i mama ponovno počnu proživljavati Drugi svjetski rat, bombardiranja, pretrese stanova i sate provedene u zatočeništvu u podrumima i na tavanima. Tijekom najblažih oluja u vlažnom

basementu slušam priče o užasima koje dvije sestre pamte i komemoriraju. Ne dopuštaju mi da se popnem na kat kako bih provjerila približava li se kataklizma. Mogao bi me udariti grom ili mogu biti otpuhana zajedno s krovom. Kad je kod kuće, tetak odbija sudjelovati u tim seansama kolektivne histerije. U *basementu* teta, priljubljena uz bratića i mene, zamišlja njegovu smrt, predviđa je, kako bi ga naposljetku uvjerila u nužnost operacija silaska u *basement*. Godine 1970. mamin udvarač, zubar, koji me se pokušava riješiti pomoću nesreće, daruje mi crveni *go-kart* kojim punom brzinom jurim poljem pored kuće i po parkingu obližnje *high school*. Svakoga ljeta vozim brzo, mahnito. Zazivam smrt. Pojavit će se, iščekujem je, praćena cviljenjem guma, škripanjem metala. Mama mi dopušta da svoj bolid vozim kako želim. Uopće je ne brine to što njezina jedva desetogodišnja kći kreće u niskom startu. S praga prizemnice, vidjevši kako nestajem iz vidnog polja, više da se vratim ako se na nebu pojavi i najmanji oblačić. Zadaće moram ispunjavati. Čim nebo nad Bay Cityjem izgubi sljezovu boju, postane tamno sivo, plavoljubičasto, s članovima obitelji moram se spuštiti u podrum i proživjeti strahotu oluje poput one 1953. godine koja je uništila okolicu grada. Ova se oluja, kao i rat, dogodila mnogo prije mog rođenja, no neprestano je moram ponovno proživljavati i pritom dokazivati da sam poslušna kći.

Godine 1972. mama iznad kreveta u svojoj sobi vješa uokvireno cirkularno pismo Yvonne de Gaulle. U njemu ona zahvaljuje na izrazima sućuti upućenim prigodom smrti pokojnoga Generala. Sjećam se plavog okvira, crne pozadine i potpisa Yvonne de Gaulle. Pismo se nalazilo

pored ispruženog akta koje je tijekom desetak godina ukrašavalo uzglavlje mamina kreveta, darovao joj ga je moj otac, možda kao podsjetnik na njihove isprva strastvene noći. Otac mi je često govorio da je tu sliku kupio od nadarena slikara iz New Jerseyja, za trideset i devet dolara. Na majčinu noćnom ormariću nalazi se i slika Generalove cvijećem prekrivene grobnice u Colombey-les-Deux-Églises, koju je ljubazna Yvonne poslala svim nostalgičnim obožavateljima svojega supruga. Moja obitelj štuje De Gaullea još od 18. lipnja 1940. godine i egzil u Ameriku na to nije utjecao.

Godine 1973. mama odlazi živjeti u New York. Moj otac, kojeg u to vrijeme još nisam upoznala, konačno joj javlja da planira napustiti svoju talijansko-grčku obitelj, oca i sestru, nakon što je šesnaest godina odugovlačio i kršio obećanja. Želi da se bolje upoznaju i predlaže joj zajednički život. Ja, dakle, ostajem u Michiganu, s tetom, tetkom, bratićem i mrtvom sestrom, pokopanom na groblju svetog Patrika u Bay City. Svake noći sanjam o mami i životu u New Yorku koji ću nakratko iskusiti ljeti, kako mi mama obećava, kad joj dođem u posjet.

Godine 1974. tetak i teta u dvorištu, uz prostrano polje, naprave bazen. Taj gotovo banalni događaj snažno utječe na moj život. Mama preferira ljeta provoditi u Bay Cityju. Ona tako voli otvorene prostore, zabavu u vodi, bicikliranje po Veronica Lane i autocestu u daljini kojom svakoga tjedna odlazimo u kupnju i zabavu u robnu kuću *Jacobsen's* u Saginaw. Provoditi ljeta u New Yorku ne dolazi u obzir, duge, turobne praznika treba provesti u Bay Cityju te i dalje svakoga tjedna odlaziti na groblje i nositi cvijeće toj proklesoj mrtvoj sestri.

Te iste 1974. u ljubičastom Plymouth 1970 Superbird Road Runneru s crnim krovom gubim i ono malo preostale vaginalne nevinosti. Navečer odlazim s Lindom, Pamelom i Patricijom, mojim prijateljicama iz Veronica Lane, u šumu straga K-Marta uvježbavati heteroseksualne prakse i tehnike *blow joba* koje će naše tadašnje dečke pretvoriti u prijevremene ejakulatore, zlostavljače žena, serijske silovatelje ili preljubnike koji će povaliti kolegicu u motelu tijekom poslovnog putovanja u Detroit. Sve u svemu, seks je manje dosadan od moje obitelji. Zahvaljujući njemu ponekad zaradim nešto novca koji mogu potrošiti u K-Martu u koji navraćam i do tri puta dnevno kupiti lak za nokte ili vratiti bočice laka kupljene dan prije, čija mi se boja više ne sviđa. Sve moje prijateljice uzimaju pilulu. Snalazimo se zahvaljujući sestrama i starijim prijateljicama. Zatrudnjeti se ne smije. To ne dolazi u obzir. To uzrokuje previše problema. Tijekom sedamdesetih godina u Michiganu trinaestogodišnja djeca ne mogu lako izvršiti pobačaj, žena koje to u tajnosti rade ima malo. Cure koje se zateknu u nezgodnoj situaciji s iglama za pletenje pomažu jedne drugima, vikendima, u praznim kuhinjama, dok roditelji obavljaju kupnju u Saginawu. No nijedna metoda nije posve sigurna, postoji opasnost od perforacije maternice i krvarenja s tragičnim posljedicama. One s manje sreće završe na hitnom prijemu bolnice i u ispovjedaonici. Malo im nedostaje da požele smrt. Kako bilo, „cure koje ne spavaju sa svima” popularnije su od nas, „cura iz automobila”, „cura s iglama za pletenje”. One sanjaju o udaji za dečke koji su mladost proveli skačući na sve žene ili bića ženskog roda oko sebe, primjerice nakon nogometne utakmice svejedno im

je hoće li nategnuti kobilu ili neku ženu. „Cure koje ne spavaju sa svima” sanjaju o tome da im ti kreteni s plavim očima te mlohavom, hladnom i anestetiziranom kitom nježno naprave djecu. Sanjaju o kući većoj od onih kakve nalazimo u Veronica Lane. Sanjaju o *drivewayu* na kojem je parkirano četiri ili pet automobila i o pravom bazenu, poput onoga kakva imaju tetak i teta, a ne nadzemnom kao u većini dvorišta u našoj četvrti. Sanjaju o poštanskom sandučiću u obliku procjepa na ulaznim vratima, a ne onom u obliku metalne kutije, priljubljenom uz iste takve, udaljenom sto i pedeset metara od kuće. Sanjaju o brakovima lišenih spolnih odnosa i iskrenim suzama. I o iglama za pletenje, ali kako bi njima plele kompletne odjeće za bebe. Ja nikad ne sanjam ni o ničemu. Posebice ne o budućnosti. Noću mi se ukazuje moja sestra, raspadajući embrij. Proganja me njezino razobličeno lice. Svakog je puta sve više nagrižena smrću i raspadanjem. Noću me guraju u plinsku komoru u kojoj tisuće ljudi vrište iskapajući si oči. U usporedbi sa strahom koji izaziva taj truli anđeo iz prošlosti, trzaji nespretnih kretena u kabrioletu Plymouth 1970 doimaju mi se kao spokojni, miroljubivi trenutci, predasi od noćnih užasa. Dok vodim ljubav promatram nebo. Nebo me guta. Ti dečki mi ne čine ništa loše kad na brzinu, preplavljeni krivnjom, glasno ejakuliraju u moju vaginu umjesto u kujinu. Veće mi probleme noću rade sestra i rat.

Godine 1975., 20. rujna, smjestili smo se na kauč od zelene umjetne kože u *TV roomu* kako bismo gledali *Saturday Night Live* na ABC-ju. Preko satelita u Londonu sjeverno-američkoj se publici predstavljaju Bay City Rollers. Njihova je izvedba nezaboravna. Barem tako izvještavaju

sve novine onoga vremena, ti su mladi škotski glazbenici tjedan dana poslije trijumfalno dočekani pri slijetanju u zračnu luku Kennedy u New Yorku. Spominje se riječ histerija. Djevojke u kiltovima ukrašenim naborima, tartanom i naramenicama padaju u nesvijest pri pogledu na te grlate dečke, na tih pet kretena kojima čak i dok pjevaju na licu ostaje nepomični smiješak. Uskoro će postići veliki uspjeh. U Bay Cityju svi su ponosni na tu škotsku glazbenu skupinu koja je u Edinburgu djelovala u anonimnosti i neimaštini. Početkom šezdesetih godina, skupina The Saxons odlučila je prihvatiti gorštački izgled te ime zamijeniti nekim američkim. Zatvorenih očiju, uputili su malu strelicu na kartu Sjedinjenih Američkih Država i ona je na karti posve slučajno pala na nebo nad Bay Cityjem. Tako je nastala legenda. Grad se time okoristio i neznatno proslavio. Brojni su neupućeni ljudi doputovali u Bay City u uvjerenju da će ondje pronaći kutak Škotske. Donny Osmond i cijela njegova obitelj poslije su pali u zaborav. Zapravo, nitko se više ne želi odijevati poput mormona iz Salt Lake Cityja, Rollermania doživjela je svoj vrhunac. Na radiju svira samo *Saturday Night*, hit zime 1976. godine. Ponekad čujem tetu kako u automobilu, ili dok obavlja kućanske poslove, pjevuši:

*Gonna dance with my baby till the night is through
On Saturday night, Saturday night
Tell her all the little things I'm gonna do
On Saturday night, Saturday night
I-I-I love her so
I-I-I, I'm gonna let her know.*

Godinama su Bay City Rollers pozirali za naslovnu stranicu *Magazine 16*, što je tinejderski časopis *Tiger Beat*, u želji za zaradom, nagnalo na objavu nikad viđenih, ekstravagantnih i lažnih fotografija pet brbljavaca iz benda. No ja volim samo Alicea Coopera, koji je rođen u Michiganu, u Detroitu, kao i ja, i koji je uronjen u humor našega kraja i naših malih, sitničavih, prljavih američkih gradića. Mojim zaprepaštenim prijateljima iz svega glasa pjevam *Welcome to My Nightmare*. Godine 1976. sve djevojke u Bay Cityju mirišu na šampon Herbal Essence i na ženski dezodorans Johnson's s mirisom dječjeg pudera. Alice Cooper, s crnim tušem oko očiju, crnom kosom, svojim zmijama i odjećom zbog koje se doima kao da Halloween traje vječno, samo je utjelovljenje vraga.

Prethodne godine, 17. studenog, usred noći nas je probudio telefonski poziv, nekoliko dana nakon što se kuja Cindy objesila o vlastiti lanac. Ja odgovorim na poziv. Muški glas vrijeđa moju tetu. Sa španjolskim je naglasakom optužuje da je zavela mog tetka svećenika i predvidi da će ona, prljava Židovka, završiti u paklu. Tako saznam da je tetak u nekom drugom životu, u Brazilu, bio zaređen i da smo mi zapravo Židovi. O tom događaju nećemo nikada razgovarati i nitko više neće ni spomenuti godine koje je Gustavo proveo zaređen. Dugo sam vremena vjerovala da sam te noćne uvreda sanjala, no samo kršćansko milosrđe i popustljivost istinskih vjernika može objasniti tetkovu dobrotu i njegov odnos prema meni. Samo mi on ima snage oprostiti što postojim. Zbog toga povjerujem u ono što sam čula.

Godine 1976. počinjem vikendima i ljeti raditi kao blagajnica u K-Martu. Ponekad mi posao posluži kao izgovor

za neodlazak na groblje i licemjerno klečanje na grobu moje pobačene sestre. Ta je djevojka uvijek imala više sreće od mene. Umrla je pri rođenju. Nije upoznala ovaj užasan svijet, Bay City, nebo sljezove boje, nije morala raditi kao blagajnica u K-Martu kako bi mogla podnijeti dosadu svakodnevice. U K-Martu se svašta događa: sukobi, krađe, pozivi lokalnoj policiji, prigovori poslovođe zbog moje šminke i boje laka za nokte. U tom se trenutku grad blago zarumeni. Jednoga dana u srpnju 1976. godine upoznajem dvoje Francuza, zaljubljenike u prostranstva, zaustavili su se obaviti kupnju tijekom lutanja po mičigenskim cestama. Muškarac i žena natucali su engleski, no nisu se uspjeli sporazumjeti s mojim kolegicama s posla. Svi u K-Martu znaju da sam pomalo čudna i da s članovima obitelji razgovaram na bizarnom jeziku pa k meni upućuju sve strance u prolazu, s kojima ni ja uvijek ne uspijevam komunicirati. Sjećam se da su jednom, u lipnju 1976. godine, prema mojoj blagajni uputili Poljake s kojima, dakako, nisam mogla razmijeniti ni riječ. No u srpnju 1976. s Francuzima u prolazu uspijevam razgovarati. Dugo smo razgovarali, čak su me te večeri pozvali na večeru u restoran. Za mene je taj susret predstavljao pravo otkriće. Da francuski jezik postoji i negdje drugdje, izvan moje obitelji. Mama i njezina sestra nisu, dakle, taj jezik izmislile kako bi me izludile. Negdje drugdje ih mogu izdati na francuskom, na njihovu vlastitu jeziku razotkriti njihove ludosti te nadasve smijati se, postojati na jeziku čije mi riječi od djetinjstva zapinju u grlu.

Godine 1977. djeca se na polju pored kuće igraju vatrenim oružjem, promaše velikog rakuna pa metak probija zid naše kuće. No ja to nisam odmah saznala. Dogodilo

se to nekoliko dana nakon Božića. Tijekom dokolice zimskih praznika. Mama me u četvrtak 23. prosinca, čim završi škola, po prvi i posljednji put, odvodi u New York kako bi praznike provela sa „svojom obitelji”. U Bay City se vraćam autobusom u ponedjeljak 3. siječnja. Deset dana u New Yorku, Božić u gradu, susret s nekim tko se predstavlja kao moj otac (barem mi tako tvrde), početak je i kraj sreće na koju nemam pravo i koja vrlo brzo pada u zaborav. Kad se vratim zbog priča o puški i rakunu sve biva zaboravljeno.

Godine 1978. Priscilla Cochran, susjeda iz ulice Veronica Lane, jednoga jutra ubije svoju četverogodišnju kćer Melissu. Priscilla je bila samohrana majka od djetetova rođenja. Naposljetku se, kad je djevojčica napunila godinu dana, udala za njezina oca: Seana O’Connora. Ovaj kćeri i njezinoj majci zamjera što su mu uništile mladost i prisilile ga na stupanje u brak. Radi osamnaest sati dnevno i nikada nije kod kuće. I Priscilla također mnogo radi. Običavam navečer čuvati Melissu. Njezini su roditelji uvijek na poslu. Nazivaju me u posljednji trenutak i mole da se pobrinem za djevojčicu koja je sama kod kuće. Priscilla svoju plavokosu lutku želi pretvoriti u manekenku. Želi nešto napraviti od tog djeteta koje joj je omogućilo udaju za Seana, iako ju je ovaj zbog toga zamrzio. Melissa je uvijek odjevena poput princeze. Ima četiri godine i još uvijek ne govori. Cijelu večer provodi nepomično sjedeći u naslonjaču u dnevnom boravku, u haljini od tila u boji cvijeta ruže ili lavande, te bulji u strop. Michigan je prva savezna država koja je ukinula smrtnu kaznu. Od 1846. godine zakon državi brani pogubljenje vlastitih građana. O tome učimo u školi.

Priscilla, koja je kao i ja završila *high school*, to zna. Dakle, nije pogubljena. Osuđena je na četrdeset godina zatvora zato što je u kupaonici četvrte kuće zdesna, ako se broji počevši od naše, utopila svoju kćer. Priscilla tvrdi da se samo htjela riješiti djeteta koje je, po njezinu viđenju, potaknulo ljutnju i mržnju Seana O'Connora. A ovaj je svjedočio protiv supruge tijekom sudskog procesa. Priscilla truli u jednoj državnoj kaznionici, a njezina kći Melissa u neplodnoj zemlji Bay Cityja, na istom groblju na kojem je pokopana i moja sestra Angie.

U Bay Cityju svakoga dana od svojeg najranijeg djetinjstva žalim zato što sam rođena. Stalno iznova proučavam nebo boje sljeza. No na njemu nikad ne uspijevam uočiti obrise sutrašnjice. Zabavljaju me samo veliki oblaci koji se igraju skrivača jedan s drugim, no naposljetku me to nebo boje sljeza uvijek rastuži. Zamorno je promatrati nebo nad Bay Cityjem. Na njemu ne mogu pročitati ništa osim ravnodušja. Čak mi ni na glavu ne može pasti. Nebo je to iznad Amerike koja slijeće na Mjesec. Na koji je zabodena američka zastava. Ja i ostala djeca iz četvrti vjerujemo da je za vedrih noći možemo uočiti. Ispod američkog neba živi se neustrašivo. U Bay Cityju u duši nosim samo smrt. Sanjam da sam obješena, ras-komadana, ili zamišljam da sam se pretvorila u zelenu, pljesnivu Ofeliju, utopljenu na dnu tetina plavog bazena. Zamišljam vlastita samoubojstva. Izmišljam vlastite smrti. Tijekom tih osamnaest godina provedenih u Bay Cityju često ću to raditi. No da bi si prosvirao mozak, ili počinio samoubojstvo, u život ipak treba vjerovati, pružiti mu barem nekakvu šansu. U Bay Cityju nemam nikakva razloga za život. A još manjeg umrijeti. Nebo je

poput rasola koji gutam svake večeri. Nadam se da ću se otrovati mičigenskim oporim dimom. Bay City čak i nije tako loše mjesto za život. Život nas je razmazio. Kvaram nas. Molim leš moje sestre Angie, za koji znam da je smiješno malen, da me povede sa sobom, pod zemlju, na groblje u Bay Cityju. Svake večeri, tijekom molitve, preklinjem sestru da me odvede sa sobom i da me oslobodi ovog i sljedećih dana. Ali, za mene nema mjesta na ovom svijetu, kao ni u onom zagrobnom. Angie me ne želi. Ukrala sam joj život. Ja sam užasna pogreška. Zastranjenje. Nisam se nikada trebala roditi, no tu sam i nije lako izbrisati svaki trag mog postojanja. Nisam trebala postojati. U tome se sastoji moja nesreća. Od mene će ostati svega nekoliko tragova. Dostatno da upropasti mamin život. Ona nikada neće moći zaboraviti sram koji je zbog mene osjećala. Neće moći zaboraviti na moje rođenje, kao i na podrugljivu upornost mog tijela da preživi. Ponizila sam je. Ja, mrlja, živa rana iz Bay Cityja.

Usred zime 1979. godine u New Yorku otac ostavlja mamu zbog druge žene, od nje mlađe Francuskinje. Promijenio je bravu u stanu koji dijele pa ona po povratku s posla, jedne večeri u veljači, ne može otključati ulazna vrata. Slomljena srca, u Bay City se s mojim mlađim bratom Angelom vraća 14. veljače 1979. godine. Toga je dana bilo iznimno hladno: – 30 °C. Mama doputuje kasno navečer. Tetak je otišao po nju u Sarniju. Nisam sigurna veselim li se ili ne zbog toga što će ponovno živjeti s nama. Znam samo da New York mogu zaboraviti, da se više nemam čemu nadati i da druga neba nisu ništa milostivija. Pomislim da će Bay City zauvijek biti moj grad, grad moje obitelji, uključujući preminulu Angie.